

ДО ПРОБЛЕМИ ЕТИЧНИХ ОСНОВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕРЕДНЬОЇ МЕДИЧНОЇ ЛАНКИ

У статті розглянуто проблемне питання етичних основ майбутніх фахівців середньої медичної ланки. Теоретично з'ясовано, що етичний бік роботи з хворими людьми, морально-психологічні аспекти поведінки з ними можна говорити лише за умов глибоких професійних знань, умінь і навичок медсестри з фізичного догляду за хворими. Це є основою контакту між ними, найбільш суттєвою ланкою, яка їх пов'язує.

Вимоги Етичного кодексу медичних сестер України обов'язкові для усіх медичних сестер нашої країни. Медична сестра повинна завжди виконувати свої обов'язки професійно, адже вона несе персональну відповідальність за виконання професійних обов'язків [72]. Нести відповідальність означає взяти на себе всі наслідки здійснених дій, усвідомлювати їх результат та значення. До професійних вимог належать, зокрема творче ставлення до своїх обов'язків, уміння швидко орієнтуватися в інформації, постійно вдосконалювати свої фахові знання й навички, підвищувати свій культурний рівень. Особливий щабель займає компетентність щодо моральних і юридичних прав пацієнта, вимог законодавства України, принципів професійної етики.

Експериментально підтверджено, що робота медсестри, проведена на відповідному професійному рівні, веде до найбільш ефективного лікування, підвищує впевненість хворого у видужанні. Якості можуть проявлятися лише завдяки усвідомленій, цілеспрямованій і соціально орієнтованій діяльності медичного працівника.

Досліджуючи якісний аналіз основних мотивів, можна констатувати, що випускникам і практикуючим медсестрам властиві одні й ті ж мотиви, відмінне лише їхнє місце у ієрархії.

Ключові слова: медична сестра, взаємодія, етичний аспект, особистісні якості, професійні навички, пацієнт.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сьогодні, у час стрімкого розвитку медичної галузі, підвищуються вимоги до професійності та фахових знань медичних сестер. Послідовно проводиться реформування сестринської освіти в Україні, спрямовується її розвиток на рівень міжнародних стандартів.

Вимоги Етичного кодексу медичних сестер України обов'язкові для усіх медичних сестер нашої країни. Медична сестра повинна завжди виконувати свої обов'язки професійно, адже вона несе персональну відповідальність за виконання професійних обов'язків [2]. Нести відповідальність означає взяти на себе всі наслідки здійснених дій, усвідомлювати їх результат та значення. До професійних вимог належать, зокрема творче ставлення до своїх обов'язків,

уміння швидко орієнтуватися в інформації, постійно вдосконалювати свої фахові знання й навички, підвищувати свій культурний рівень. Особливий щабель займає компетентність щодо моральних і юридичних прав пацієнта, вимог законодавства України, принципів професійної етики.

Якісна робота медсестри, проведена на відповідному професійному рівні, веде до ефективного лікування, підвищує впевненість хворого у одужанні.

У повсякденній практиці переважна більшість медсестер володіє необхідними технічними даними і професійними навичками. Однак, попри це, кожній медсестрі необхідно ретельно вивчити саму себе, особливості своєї особистості, власний стиль роботи, щоб знати, як вона впливає на хворого. Для цього кожна медсестра повинна пройти довгий шлях самопізнання і самовиховання. Будь-яка професійна діяльність формує й усю особистість у цілому. Поведінка медсестри має бути особливо продуманою і цілеспрямованою. Необхідно, щоб знання із деонтології, загальної психології і психології роботи з хворими стали органічною частиною особистості медсестри, а не залишались лише теоретичними і абстрактними. Це передбачає творчий характер і соціальну значущість діяльності медичного працівника, милосердя і приязнь до пацієнтів, тактовність і толерантність, доброзичливість, справедливість, принциповість, уміння працювати в команді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність діяльності медичних закладів та надання медичної допомоги населенню залежить не тільки від професійного рівня медичних працівників, а й від рівня їхніх професійно-етичних знань, свідомості та культури. У наукових джерелах питанню особистісних якостей медичних сестер та інших складних багатокомпонентних процесів, які підпорядковані меті та завданням діяльності, а також регулюються певними механізмами та проявляються під час активності особистості приділяли увагу В. І. Моросанова, Г. С. Пригін, К. В. Злоказов, М. Й. Боришевський, Т. В. Кириченко, І. В. Петренко, О. П. Макаревич та ін.

На думку сучасних дослідників, чим вищий цей рівень, тим реальніше забезпечується конституційне право громадян на охорону здоров'я [3; 7; 8].

Результати медичної науки та практики свідчать, що краще виконують свої професійні обов'язки, надають високоякісну ефективну медичну допомогу населенню, ретельніше забезпечують права і законні інтереси громадян у галузі охорони здоров'я медичні працівники з високим рівнем такої складової професійно-етичної культури, як правова компетентність [5]. Професійна правова підготовка працівників охорони здоров'я повинна бути вищою за правову освіту і культуру громадян, що звертаються за медичною допомогою.

Розвиток комунікативної культури майбутніх медичних працівників передбачає низку етапів: опанування теоретичних знань з міжособистісного спілкування; діагностика комунікативних умінь і навичок, визначення межі у спілкуванні; корекція недоліків і проблем у процесі спілкування, тренінг ефективних навичок комунікації у процесі спілкування; повторна діагностика комунікативних умінь і навичок. За словами В. О. Сухомлинського: «Від культури слова до емоційної культури, від емоційної культури до культури моральних почуттів і моральних відносин – такий шлях до гармонії знань і моральності» [6, с. 508].

Набутий у навчальному закладі досвід є невід'ємною частиною професіоналізму майбутнього медика, визначає його здатність до адаптації, способи життєдіяльності та соціальний статус, ставлення до себе і характер взаємовідносин з усім медичним колективом [4, с. 89–90].

Основа формування професійно-етичної культури – гуманістичне спрямування особистості [1, с. 9–10], що передбачає добровільність, власну ініціативу та творчість у виконанні відповідних навчально-пізнавальних дій, прагнення до саморегуляції своїх професійно-етичних знань, а також спрямованість викладачів медичного коледжу на виявлення у студентів стійкого інтересу до розвитку професійно-етичних якостей.

Формування професійно-етичної культури майбутніх медиків передбачає три взаємопов'язані складові: моральна свідомість, моральна діяльність, моральні відносини. Важливим у ході професійної підготовки медика є процес перетворення етичних знань в інтегровану цілісну сукупність (структурне

утворення) моральних переконань, що потребує, зокрема неперервного формування професійно-етичних якостей і переконань як необхідну умову переходу етичних мотивів у відповідні знання та діяльність [2, с. 14–15].

Мета статті. Стаття має на меті розкрити проблему етичних основ майбутніх фахівців середньої медичної ланки, а саме соціальні уявлення про значущі якості особистості, що забезпечують взаємодію з пацієнтом.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У нашому дослідженні була розроблена анкета «Особистісні якості медичних сестер, які забезпечують взаємодію з пацієнтом». Анкета складалася з 80 особистісних якостей. Всі якості були віднесені до 4 сфер професійної діяльності медичних сестер: практичної, комунікативної, пізнавальної, моральної. Кожну якість респонденти оцінювали за п'ятибальною системою.

Отже, ключовим є з'ясування питання відповідності або відмінностей в взаємних уявленнях медичних сестер і їх пацієнтів про найбільш важливі особистісні якості, а саме соціальні уявлення про значущі якості особистості, що забезпечують взаємодію з пацієнтом.

З цією метою в дослідженні було проведено порівняльний аналіз даних, отриманих в 2-х групах: групі студентів та молодих медичних сестер (246 осіб) та групі пацієнтів лікарень міста Києва у кількості 123 особи. На відміну від медичних сестер у пацієнтів запитували, наскільки досліджувані якості є характерними для медичних сестер з якими їм доводилося спілкуватися під час лікування та наскільки ці якості проявлялися під час спілкування з пацієнтами.

Отримані відповіді були проаналізовані за допомогою методу порівняння середніх по t-критерію Стюдента. Результати продемонстрували, що майже по всім якостям (73 з 86) є суттєві статистично достовірні відмінності.

Встановлено, що наявні суттєві розбіжності між уявленнями про особистісні якості медичних сестер у них самих та їх пацієнтів (див. табл. 1).

При цьому максимальна невідповідність спостерігається у сфері комунікативних і пізнавальних якостей, та у пункті проявлення турботи про

своїх пацієнтів (спостерігається різниця в 1,5 балів та разом з тактовністю має найменший бал за оцінкою пацієнтів).

На думку пацієнтів медичним сестрам належать наступні переваги в особистісних якостях: недопущення шкоди пацієнту; знання власної спеціальності; надання якісної медичної допомоги.

Таблиця 1

Уявлення медичних сестер та їх пацієнтів про найбільш значущі особистісні якості медичних сестер (в балах)

Особистісні характеристики	Медсестри	Пацієнти
Тактовність в спілкуванні	3,9	2,5
Грамотна та добре поставлена мова	4,2	2,9
Суттєвим чином використовує власний досвід	4,4	3,1
Пом'якшує страхітливую інформацію	4,3	3,1
Зберігає медичну таємницю	4,1	2,7
Проявляє турботу до своїх пацієнтів	4,0	2,5
Прагне до отримання нової професійної інформації	4,4	2,6
Завжди вміє знайти правильні слова в найскладнішій ситуації	3,9	2,7
Вміє надавати інформацію доступно для пацієнта	3,9	2,9
Цікавиться новими дослідженнями та відкриттями в галузі медицини.	4,1	3,2

Однак навіть тут рівень якостей є достовірно нижчим за той рівень, який собі ставили самі медичні сестри. Тобто на думку пацієнтів ці якості потрібно вдосконалювати, оскільки її розвиток не є досконалим.

Також пацієнти відмітили, що переважна більшість медичних сестер мають досвід професійної діяльності, вміють демонструвати витримку і не загострювати конфліктні ситуації, якісно переконують у необхідності дотримуватися схеми лікування запропонованої лікарем.

Окрім цього медсестри впевнені в собі та в хороших результатах лікування, а також здатні до вдосконалення своєї професійної кваліфікації.

В таблиці наведені якості медичних сестер, які є найменш вираженими у нинішніх медичних сестер. При цьому ми можемо чітко помітити, що думка медичних сестер щодо цих же якостей є достовірно вищою по всім пунктам.

Найменш виражені особистісні якості медичних сестер на думку пацієнтів

Особистісні характеристики	Пацієнти	Медсестри
Емпатійність	1,6	3,4
Прагнення внести свій вклад у розвиток медицини	1,5	3,1
Гуманізм	1,7	3,5
Вирішення складних ситуацій	1,7	3,1
Цікавість до наукових проблем	1,6	3,2
Милосердність	1,8	3,4
Оригінальність підходів до вирішення проблем	1,8	3,2
Схильність до аналізу ситуацій	1,9	3,3
Вміння знайти індивідуальний підхід	1,9	3,4
Знання психологічних особливостей пацієнтів	1,7	3,5
Любов до життя і енергійність	2,0	3,5

Зважаючи на отримані результати, можна констатувати, що по перше – на думку пацієнтів у медичних сестер найменш розвиненими є наступні особистісні якості: прагнення до наукових знань; вміння спілкуватися з людьми.

Особистісні якостей, які дають можливість визначати якість спілкування між медичною сестрою і пацієнтом, професійні знання, вміння та навички, наукова діяльність та загальні якості, що формують можливості кар'єрного та професійного зростання яскраво відображають специфіку уявлень медсестер та пацієнтів.

Також спостерігаються співпадіння за пунктами зваженості і витримки, відсутності напруження в критичних ситуаціях, бажанні підвищувати кваліфікацію і здатності прогнозувати результати своєї діяльності (див. табл. 3).

Відповідно методики «Мотиви професійної діяльності лікарів», яка була адаптована під медичних сестер, встановлено, які мотиви домінують у студентів на початку навчання, при його завершенні та практикуючих медичних сестер, динаміку цих мотивів в процесі навчання на різних етапах

професійного становлення та доведено наявність взаємозв'язку з уявленнями про якість, необхідні для взаємодії медичної сестри з пацієнтом.

Таблиця 3

Співпадіння уявлень про якість особистості у медичних сестер та пацієнтів

Особистісні характеристики	Медсестри	Пацієнти
Вміння переконати в правильності призначеного лікування	3,7	3,5
Досвід практичної медичної діяльності	3,6	3,5
Зваженість і витримка	3,4	3,3
Відсутність напруження в критичних ситуаціях	3,3	3,4
Бажання підвищувати кваліфікацію	3,4	3,3
Здатність прогнозувати результати своєї діяльності	3,4	3,4

Так, статистично значущі відмінності, отримані з мотивів бажання допомагати людям, «можливість піклуватися про здоров'я близьких», «престиж професії», «сімейні традиції» тощо.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті було розкрито проблемне питання етичних основ майбутніх фахівців середньої медичної ланки, а саме соціальні уявлення про значущі якість особистості, що забезпечують взаємодію з пацієнтом.

Завершуючи якісний аналіз основних мотивів, можна констатувати, що випускникам і практикуючим медсестрам властиві одні й ті ж мотиви, відмінне лише їхнє місце у ієрархії: так, для випускників важливіше допомагати близьким, а медсестрам – людям взагалі. У першокурсників замість турботи про рідних присутній мотив престижності професії, а це, як уже ми писали вище, пов'язане із стереотипами сприйняття професії медичного працівника. Однак, незважаючи на дуже схожий порядок мотивів, з віком і з оволодінням

професією їх вираженість знижується. Це може бути пов'язано з професійним вигоранням, що свідчить про необхідність психологічної роботи, як зі студентами, так і з практикуючими медичними сестрами (психологічна освіта, психопрофілактика, психодіагностика, тренінги особистісного зростання, заняття з психологічного розвантаження).

Проблеми взаємодії медичної сестри з пацієнтом пов'язані, з одного боку, з традиційними уявленнями обох про норми таких взаємин, а з іншого – з сучасними реаліями, що стосуються комерціалізації медичної діяльності, можливості пацієнта робити вибір на користь платних послуг, доступності інформації, зростаючих потреб хворих брати активну участь у процесі лікування. Актуальність даної тематики визначається необхідністю вивчення специфіки соціальних уявлень у зв'язку з ефективністю лікувальної взаємодії і формування на цій основі концепції послідовного психологічного супроводу майбутніх і практикуючих медичних сестер.

Перспективою дослідження вважаємо, що отримані наукові здобутки можуть використовуватися у подальшій модифікації при підготовці не лише медичних сестер, а й інших фахівців, професійна діяльність яких пов'язана з системою відносин «людина-людина».

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2003. 19 с.
2. Кривошеєва О. І. Формування професійної етики майстрів виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Вінниця, 2007. 20 с.
3. Надюк З. Управління якістю медичної допомоги та її доступність для населення України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2005. № 3. С. 255–256.
4. Павловський В. До проблеми гуманізму, гуманізації і гуманності в системі освіти та виховання. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр. Рівне, 2008. Ч. II. Випуск VII. С. 78–81.
5. Стеценко С. Г. Медицинское право : ученик. СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. 572 с.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори : в 5-ти т. Київ, 1997. Т. 3. С. 283–282.
7. Lazari-Pawlowska I. Etyka : pisma wybrane / Ija Lazari-Pawlowska, wyb., oprac. i red. nauk. Pawła J. Smoczyńskiego. Wrocław : Zakł. Narodowy im. Ossolińskich, 1992. 491 s.

8. Michalik M. Od etyki zawodowej do etyki biznesu. Fundacja Innowacja, 2003. 239 с.

References

1. Andrijchuk O. YA. (2003). *Vihovannya gumannosti u studentiv medichnogo koledzhu v procesi fahovoi pidgotovki* [Humanity education at medical college students in the process of professional training] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.07. Kyiv. 19 p. [in Ukrainian]
2. Krivosheeva O. I. (2007). *Formuvannya profesijnoi etiki majstriv virobnichogo navchannya v profesijno-tekhnicnih navchal'nih zakladah* [Formation of professional ethics of masters of industrial training in vocational schools] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spec. 13.00.04. Vinnicya. 20 p. [in Ukrainian]
3. Nadyuk Z. (2005). *Upravlinnya yakystyu medichnoi dopomogi ta ii dostupnist' dlya naseleння Ukrainy* [Management of quality of medical care and its availability for the population of Ukraine]. *Visnik Nacional'noi akademii derzhavnogo upravlinnya*. 3, P. 255–256. [in Ukrainian]
4. Pavlovskij V. (2008). Do problemi gumanizmu, gumanizacii i gumannosti v sistemi osviti ta vihovannya Psihologo-pedagogichni osnovi gumanizacii navchal'no-vihovnogo procesu v shkoli ta VNZ. *Zb. nauk. pr. Rivne*. II(2), P. 78–81. [in Ukrainian]
5. Stecenko S. G. (2004). *Medicinskoje pravo: uchebnik*. [Medical law: a textbook]. SPb. Yuridicheskij centr Press, 572 p. [in Russian]
6. Suhomlinskij V. O. (1997). *Narodzhennya gromadyanina* [Birth of a citizen]. *Vibrani tvoriv*. K, 3, P. 283–282. [in Ukrainian]
7. Lazari-Pawlowska I. (1992). *Etyka: pisma vybrane*. Ija Lazari-Pawlowska, wyb., oprac. i red. nauk. Pawla J. Smoczyńskiego. Wrocław. Zakł. Narodowy im. Ossolińskich,. 491 p. [in Polish]
8. Michalik M. (2003). *Od etyki zawodowej do etyki biznesu*. Małgorzata Michalik. Warszawa, Fundacja Innowacja, 239 p. [in Polish]

Lyudmila Pylypchuk. To the Problem of the Ethical Foundations of Future Specialists of the Middle Medical Unit

The article deals with the problematic issue of the ethical foundations of future specialists in the middle medical section. Theoretically it was found out that the ethical side of work with sick people, moral and psychological aspects of behavior with them can be said only under conditions of profound professional knowledge, skills and skills of nurses from physical care for patients. This is the basis of the contact between them, the most important link that connects them.

The requirements of the Code of Ethics for nurses of Ukraine are mandatory for all nurses of our country. A nurse should always carry out her duties professionally, since she is personally responsible for her professional duties. To bear responsibility means to assume all the consequences of the actions taken, to realize their result and meaning. Professional requirements include, in particular, the creative attitude to their duties, the ability to quickly navigate the information, constantly improve their professional knowledge and skills, improve their cultural level. Of particular importance is the competence regarding the moral and legal rights of the patient, the requirements of the Ukrainian legislation, the principles of professional ethics.

Experimentally confirmed that the work of the nurse, conducted at the appropriate professional level, leads to the most effective treatment, increases the patient's confidence in recovery. Qualities can only be manifested through the conscious, purposeful and socially oriented activities of a health worker.

By studying the qualitative analysis of the main motives, one can state that graduates and practicing nurses share the same motives, different from their place in the hierarchy.

Key words: medical sister, interaction, ethical aspect, personality traits, professional skills, patient.